

Oeverzwaluwen in de provincie Groningen in de periode 1985-2009

Een terugblik op 25 jaar inventariseren en beschermen in de provincie Groningen

Jan Glas

Inleiding

In 1955 zijn J.J.F.E. de Wilde en J. Wolden-dorp gestart met een onderzoek aan de Oeverzwaluw in Nederland. Na 1965 werd dit onderzoek door H.N. Leys en J.J.F.E. de Wilde voortgezet. Door oproepen te plaatsen in natuurtijdschriften en het inschakelen van beheerders en bewakers van natuurterreinen, alsmede via Bert Garthof in zijn radioprogramma ‘Weer of geen weer’, hebben zich een groot aantal medewerkers (± 300) bereid verklaard om aan dit onderzoek mee te werken. Ze kregen ieder jaar een aantal kaartjes toegestuurd waarop ze hun waarnemingen konden vermelden. Alle kaartjes, die vanaf 1961 zijn ingevuld, werden gerangschikt en in kaartenbakken opgeborgen. Er werden geen vragen gesteld over eventuele bedreigingen of mogelijkheden (bron: stageverslag met als projectleider H.N. Leys, maart 1974).

De Oeverzwaluw was een van de vogelsoorten die in de jaren zeventig en tachtig zwaar in de verdrukking kwamen. Er was een bouwwoede losgebarsten en de ruilverkavelingen waren in volle gang. Voor de natuur was geen tijd en geen geld. Alles wat kwetsbaar was moest wijken, alleen rendement was belangrijk. Daar waren we het niet mee eens, we gingen er wat aan doen. Het bleek al gauw dat de problemen met de Oeverzwaluwen werden veroorzaakt door een grote mate van onkunde en onverschil-

ligheid. Bestaande kolonies werden in de broedtijd veelvuldig verstoord door vooral de jeugd en menige kolonie werd vergraven en afgevoerd met jonge vogels en al. Toen de zwaluwen nog in hun natuurlijke biotoop broedden, zoals steilkanten langs beken en rivieroevers, kwamen deze verstoringen niet voor. Na het kanaliseren en bestenen van deze taluds waren zandafgravingen en depots op bouwterreinen een alternatief. Een tweede probleem deed zich voor in Afrika, namelijk de lange droogteperiode in de Sahel. De landelijke cijfers van Herman Leys in tabel 1 spreken boekdelen.

Groningen

Onder de vleugels van Avifauna werd in 1985 de oeverzwaluwenwerkgroep opgericht door de auteur. Alle plussen en minnen van

Jaar	Aantal
1960-1963	20.000-25.000
1970	16.000-20.000
1973-1977	5.000-8.000
1978-1980	8.000-11.000
1981-1982	9.000-10.000
1985	3.500
1986	4.000

Tabel 1. Het geschatte aantal broedparen Oeverzwaluw in Nederland (Leys 1987ab).

bestaande en nieuwe kolonies moesten op tafel komen. Er zou worden opgetreden tegen moedwillige verstoringen en overlegd worden met goedwillende aannemers en instanties enzovoort. De mensen van het eerste uur die meededen met de inventarisaties in 1985 zijn: wijlen Anne van Dijk, Henk Hut, Emo Klunder, Bert Lammerts, Anneke Nieuwenhuis, Loek Scholtens, Jans Sikkens, Berend Voslamber, Nico de Vries, Piet Wever en E. Witter (Glas 1985).

Een selectie uit de bijzonderheden per jaar (Glas 1985-2009):

1985

De kolonie te Harkstede wordt verstoord door recreanten. Bij het Botjeszandgat nabij Zuidbroek wordt de kolonie gedeeltelijk vergraven door een van de aannemers. Aan de Woortmanslaan (Wildervank) en bij Sellingerbeetse (Sellingen) is de kolonie op een afschuwelijke manier door jeugd kapotgemaakt.

Vogelbescherming Nederland geeft een zeer informatief boekje uit met als titel *Beheersadviezen voor de Oeverzwaluw*. Dit boekje is vaak uitgeleend.

1986

Herman Leys maakt melding van een zekere weersverbetering in de Sahel-zone. Dit zal een positieve invloed hebben op het aantal broedpaartjes. Er wordt van een provinciaal subsidiepotje gebruikgemaakt om enkele voorlichtingspanelen aan te schaffen.

De kolonie aan de Beertsterplas bij Beerta wordt verstoord door recreanten, de afasering is stukgemaakt. Aan de Woortmanslaan is op verzoek van Emo Klunder een deugdelijk raster geplaatst. Door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP) zijn in de Lauwersmeer twee nieuwe wanden gecreëerd. In Harkstede wordt door Rijkswaterstaat een door ijsgang kapotgegaan raster gerepareerd die vervolgens door recreanten (kinderen) opnieuw stukgemaakt wordt. Bovendien wordt er met stokken in de nestholen geprikt. Bij het Botjeszandgat geeft de provincie opdracht een talud

met daarin Oeverzwaluwen te slechten op straffe van een boete. Door tussenkomst van Anneke Nieuwenhuis wordt uitstel gegeven. Bij Strandheem (Opende) is door een particulier op een zaterdag de broedwand gedeeltelijk vergraven.

1987

Aan de Woortmanslaan worden op een ongeschikte plaats enkele pas gegraven nesten verwijderd, op een betere plek zijn ze succesvol. In de Lauwersmeer worden geregeld strootjes zoekende zwaluwen doodgereden. Door de aanleg van de nieuwe doorgaande weg is dit probleem vermoedelijk opgelost. Hier zijn voor het eerst 87 Oeverzwaluwen geringd door Jan Doevendans en Rita Viersma (voor een verslagje over geringde Oeverzwaluwen zie bijlage 1). Een leuke waarneming is een Bijeneter voor de wand op 23 mei. Bij het Botjeszandgat wordt nog steeds op een zwaluwonvriendelijke manier gewerkt. Bij het A.G. Wildervanckkanaal (Wildervank) is een kolonie vernield door baldadige jeugd. Een aantal met stenen dichtgestopte nesten is aangetroffen bij het Heeresmeer (Nieuwe Pekela), en ook bij de Midwolderplas (Midwolda) is sprake van vernielingen door jeugd. Bij verschillende kolonies zijn voorlichtingsborden geplaatst. Er is meegewerkt aan het themanummer van *het Vogeljaar* over de Oeverzwaluw (*het Vogeljaar* 35, nr. 3), waarna uit alle provincies aanvragen kwamen over het plan van aanpak in Groningen (Glas et al. 1987).

Habitatkeuze van de Oeverzwaluw

In hoeverre van een echte keuze of voorkeur sprake is, valt te betwijfelen. In de Lauwersmeer worden alle beschikbare wanden direct bezet en hoewel de meeste kolonies hier aan het water grenzen, hetzij aan een slootoever of aan een vijverrand, de grootste kolonie in het militaire oefenterrein bevindt zich enkele kilometers van open water. Het ligt midden in het droogste gedeelte van de Marnewaard in een zanddepot (citaat uit Glas 1989).

Oeverzwaluw – Breebaart – 30 augustus 2006

1988/1989

Het aantal Oeverzwaluwen is in onze provincie toegenomen van ongeveer 500 tot 1743 paar in 1989. In de Lauwersmeer bevindt zich de grootste kolonie van ons land. Het Wereld Natuur Fonds heeft 550 gulden gedoneerd voor de aanschaf van informatiepanelen.

1990

De oude wand bij de Beertsterplas is voor het eerst onbezet.

1991

In de periode 1988-1991 is het Lauwersmeergebied het beste oeverzwaluwbiotoop van ons land. Dit succes is vooral te danken aan de initiatieven van de RIJP (nu Rijkswaterstaat) en de samenwerking met Defensie.

In de pers wordt veel aandacht geschonken

aan de Oeverzwaluwen, wat zich vertaalt in minder verstoringen. De natuur blijkt een dankbaar onderwerp, bijvoorbeeld Wim Jassies in het *Nieuwsblad van het Noorden*.

1992

In de Lauwersmeer worden ieder voorjaar met behulp van een graafmachine de nestwanden weer in gereedheid gebracht. De laatste wand wordt opgeknapt op 13 april, er vliegen dan drie Oeverzwaluwen rond. Bij het Botjeszandgat zorgt vermoedelijk een bunzing voor overlast. Enkele hollen blijken op 1 juli te zijn uitgegraven. Het talud wordt hierna aan de voet afgestoken en het probleem is opgelost.

Ben Koks ontdekt de kleinste nederzetting van onze provincie, het betreft één nest in een zanddepot ten noorden van de snelweg Winschoten-Nieuweschieds.

1993

Naar aanleiding van het vorige verslag in *De Grauwe Gors* (Glas 1992) wordt er nog een minikolonie van één nest in een composthoop gemeld. Naar nu blijkt heb ik met de recreatieondernemer en het gemeentebestuur van Slochteren afgesproken dat er voor vervangende nestgelegenheid wordt gezorgd bij beëindiging van de zandwinning bij de Borgmeren. Hier komen we op terug!

1994

Vanwege een goed contact met de eigenaar van het Botjeszandgat is een 'four wheel drive' over het broedterrein van de zwaluwen niet doorgegaan. Om een recreatiepark bij de Borgmeren te realiseren, is van de natuurwaarden weinig of niets overgebleven. Een heel slechte beurt voor de projectontwikkelaar en de gemeente Slochteren.

1995

In de Lauwersmeer broeden nu bijna 1000 paar Oeverzwaluwen. De vernielingen en de predatie door vossen worden een probleem dat moet worden opgelost. Bij de Midwolderplas zorgt een goede afspraak tussen Het Groninger Landschap en de aannemer voor een succesvol broedseizoen.

1996

Het aantal Oeverzwaluwen in onze provincie is gestegen tot een formidabel aantal van 3150 broedpaartjes. In de *Boerderijkrant* staat iets over het vossenprobleem in de Lauwersmeer. Dat een elektrisch raster rond de kolonie in het Defensieterrein de oplossing blijkt, wordt niet vermeld. Om de broedlocaties bij Frieschepalen en Vlagtwedde te behouden, hebben plaatselijke mensen veelvuldig contact met de eigenaren van de zandwinning. In Harkstede zijn door de WEB en de familie Renkema broedwanden gecreëerd. Bij het Botjeszandgat is een groot gedeelte van de mooie broedwand afgevlakt, dit in verband met instortingsgevaar. De aannemer zorgt sponstaan voor een alternatief, wat resulteert in 396 bewoonde nesten. Bij Sellingerbeetse vliegt op 17 juni tussen de Oeverzwaluwen

een Roodstuitzwaluw. Bij de meeste zandwinplassen worden ook alarmerende Kleine Plevieren waargenomen.

1997/1998

Een nieuw probleem in de Lauwersmeer wordt veroorzaakt door aanhoudende regens in het voorjaar en de zomer van 1997. Hierdoor raakt de broedwand aan de aanvliekant begroeid met distels en dergelijke en veel nestingen raken geblokkeerd. Een leuke opmerking van een kraanmachinist van de firma WEB te Harkstede: "Het is hartstikke mooi als tijdens het werk groepjes zwaluwen rond de kraan vliegen. En dan te bedenken dat ze daarvoor helemaal uit Afrika komen. Daar houd je gewoon rekening mee."

In de afgekalfde oevers van het Reitdiep worden respectievelijk 51 en 25 nesten geteld.

1999/2000

In 1999 worden twee kolonies vernield. De ene kolonie, bij de Midwolderplas, is een ongelukje en om herhaling te voorkomen worden afspraken gemaakt met de aannemer. Ook wordt een bord geplaatst door Het Groninger Landschap met daarop de tekst: "Geen grond halen als er zwaluwen zijn". De andere, bij Meerwijck, wordt willens en wetens verstoord. Hier is proces-verbaal opgesteld. In 2000 is er gelukkig geen enkele verstoring door menselijk handelen.

2001

Vogelbescherming geeft een informatieve folder uit: *Werk in uitvoering - Samen met de Oeverzwaluw*. De folder wordt op ruime schaal verspreid. Een gedeelte van de tekst staat hieronder weergegeven.

In 2001 krijgt een multifunctioneel project van Jan Doevendans gestalte. In de Lauwersmeer wordt een broedwand opgezet door middel van gestabiliseerd zand met ruimte voor 200 nesten. In dezelfde wand hebben vleermuizen een winterverblijf, evenals egels en salamanders. De grote kolonie in het militaire terrein heeft zich niet gevestigd in de schitterende afgegraven

Korte samenvatting uit de folder Werk in uitvoering - Samen met de Oeverzwaluw van Vogelbescherming.

Werkt u bij zandafgravingen, in de bouw of bent u anderszins betrokken bij graaf- of grondwerkzaamheden? Dan is er een grote kans dat u tijdens het werk te maken krijgt met de Oeverzwaluw. Deze bedreigde zwaluwsoort bezoekt namelijk graag bouwplaatsen of afgravingen. De vogels nestelen daar in steile, onbegroeide wanden van bijvoorbeeld zand, leem of klei. Ook broeden ze in gronddepots op industrieterreinen.

Zo'n oeverzwaluwkolonie zorgt soms voor problemen bij de werkuitvoering. Elk jaar krijgt Vogelbescherming meldingen van verstoorde of verloren gegane kolonies. Vaak is dat op plaatsen waar grond wordt verzet. En steeds weer blijkt dat het voorkomen had kunnen worden. Sterker nog, de betrokkenen vinden het zelf ook vervelend: "Hadden we het maar geweten, dan hadden we graag rekening gehouden met deze vogels", horen we dan vaak.

- *Laat kolonies op een goede plaats met rust. Zitten ze echter op een ongeschikte plaats, vlak dan voor aanvang van de nestbouw het talud af en zorg voor een alternatief op het terrein.*
- *Zet een kolonie af met rood-wit lint en plaats enkele borden met tekst als: "Hier broeden oeverzwaluwen. Verstoor ze niet".*
- *Hebben de zwaluwen al jongen, dan is een gesprek met de eigenaar van het depot/afgraving meestal beter dan gelijk dreigen met de AID.*
- *Gaat het om een groot depot, dan kan er best grond gehaald worden aan de achterkant van de kolonie op bijvoorbeeld tien meter afstand. Let altijd op instortingsgevaar, plaats daarom ook een bord met "Verboden Toegang artikel 461 W.v.S" neer.*

wand, maar in bouwputjes ten behoeve van het realiseren van het oefendorp.

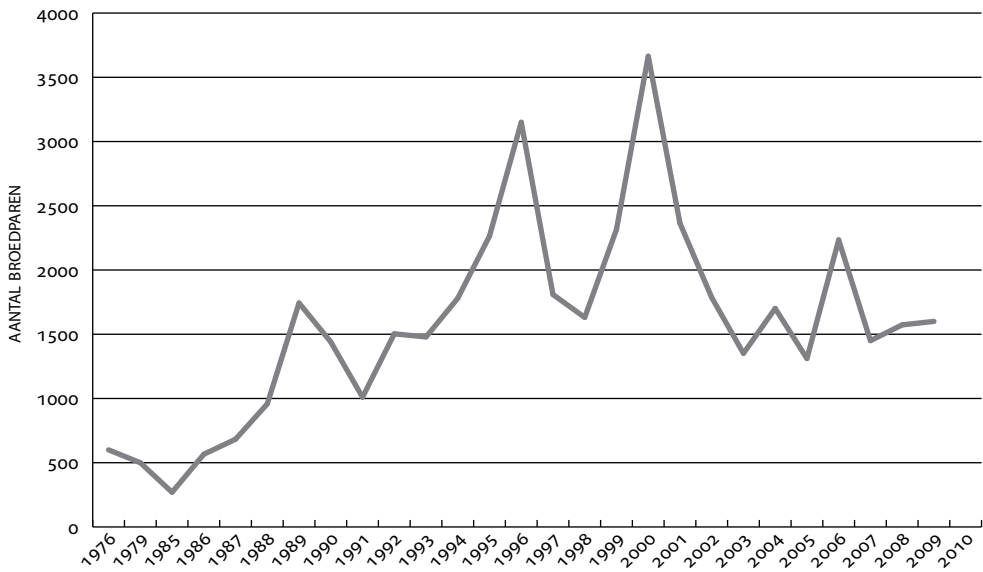
Op 26 mei strijken drie paar Bijeneters neer bij de Borgmeren te Harkstede. Door verstoring mislukt het broedsel helaas, maar het levert wel een mooi boek op van Erik van Ommen: *De Bijeneters van Harkstede*.

De kolonie bij Strandheem verdubbelt zich bijna jaarlijks en telt nu 364 broedpaartjes. De zandwinning aan de Woortmanslaan loopt op zijn eind. De provincie heeft nagelaten om hier voorwaarden tot behoud van de Oeverzwaluwen te stellen. In het Adriaan Tripbos bij Tripscompagnie doet Loek Scholtens een leuke waarneming; hij ziet twee paar Koolmezen in de broedwand. Bij Steendam wordt een wand in een vroeg stadium ongeschikt gemaakt en wordt op

een betere plaats een nieuwe afgegraven. Dit levert 107 nesten op.

2002/2003

Begin juni 2002 worden zes Bijeneters gesignaleerd bij de wand in het militaire oefenterrein in de Lauwersmeer. Uiteindelijk levert dit een succesvol broedsel met vier jongen op. Aan de oever van het Heeresmeer hebben kinderen een keienverzamelplaats ingericht van ongeveer een vierkante meter en in het midden tussen deze keien hebben Kleine Plevieren een nest gemaakt. Bij Avebe wordt sloopwerk stilgelegd tot na het broedseizoen en bij de Vuilstort Groningen wordt een nieuwe wand aangelegd met uitzicht hierop vanuit de kantine, wat resulteert in 88 nesten.

Figuur 1. Ontwikkeling van het aantal broedparen van de Oeverzwaluw in de provincie Groningen.

2004

Half juni verdwijnt de kolonie in de Eemshaven. Het eerste broedsel is tijdens grondwerkzaamheden in zijn geheel afgevoerd. Na overleg met Seaports en de aannemer blijkt het om een ongeluk te gaan. Afgesproken wordt om bij behoefte aan grond te gaan graven aan de andere zijde van het depot. De zwaluwen zijn direct begonnen aan een nieuw broedsel, wat resulteert in 79 bewoonde nesten. Door middel van schrikdraad zijn de kolonies in de Lauwersmeer goed beschermd tegen vossen.

2005

Er heerst in de Sahel, het overwinteringsgebied van onze Oeverzwaluwen, extreme droogte en in de Lauwersmeer heersen extreem natte omstandigheden. Op 27 juni staat er een mannetje Grauwe Kiekendief voor de wand te bidden. Na de Sperwers, Boomvalken, bunzings, marters en vossen is dit een nieuwe predator. Op 2 augustus is de grote kolonie in het Defensieterrein verlaten, er komen geen vogels naar de broedwand om te gaan slapen. We graven enkele nestholtes uit, waaruit blijkt dat het nestmateriaal doorweekt is als gevolg

van het vele regenwater en bedekt is met schimmel. Tijdens het broeden is bij de kolonie aan de N33 op de verkeerde plek zand weggehaald. Dit is door boer Stevens (de eigenaar) volledig hersteld, wat veel tweede broedsels oplevert.

2006

Opnieuw een extreem jaar, nu geen natte omstandigheden maar hitte, waarbij de temperatuur voor in de nestholten dagelijks oploopt tot zo'n 40 graden Celsius. Op 12 juli wordt de kolonie in de Lauwersmeer (op het militaire terrein) bezocht om te gaan ringen. Er zijn weinig tweede broedsels, zes vogels worden geringd. De vogels zitten vol met teken, soms meer dan twintig. Een aantal zwaluwen heeft dit niet overleefd. Jan Doevendans en Rita Viersma maken hier een onderzoeksverslag van dat is in te zien op de website van Avifauna Groningen (onder Werkgroep Oeverzwaluwen, seizoen 2006, 'Tekenen in het Lauwersmeer'). In Alteveer graven steenmarters 30 nesten uit. De aannemer zorgt op een geschikte plek voor een nieuwe wand. Op 28 juni zitten hierin 46 bewoonde nesten.

2007

In 2007 zijn er 30 locaties met 1445 broedpaartjes, met een gemiddeld resultaat van min 48. In de Lauwersmeer wordt een recordaantal van 177 Oeverzwaluwen geringd. Was in 2006 de wand bij het Botjeszandgat instabiel vanwege doorsijpelend grondwater, dit jaar wordt het talud (van bovenaf gezien) in een zigzag motief uitgevoerd met als gevolg geen verzakkingen meer. In Alteveer worden opnieuw enkele nesten geplunderd door een marter. De oplossing is de wand zo verticaal mogelijk te houden. Als een marter van bovenaf graaft, is een uitgerold stuk gaas van een meter breed een goede oplossing. Dit is tevens afdoende tegen graafwerk door vossen. Loek Scholtens ziet op 21 september in de Kropswolderbuitenpolder 2000 à 2500 Oeverzwaluwen, 100 Boerenzwaluwen en één Huiszwaluw foerageren.

2008

Het broedseizoen 2008 kent 28 locaties met in totaal 1573 paartjes. Gemiddeld is dat een resultaat van min 56 maar toch een vooruitgang van 10% ten opzichte van 2007. Er zijn geen zwaluwen aanwezig bij de plas aan de Damsterweg - Steendam, Driebond, Reitdiep - 't Poortje, Vuilstort Groningen, Roeibaan Harkstede, Midwolderplas, Blauwestad, Frieschepalen, het A.G. Wildervanckkanaal en Ter Borg. Soms is het depot afgegraven en op andere locaties, zoals de plas aan de Damsterweg en op het terrein van Vuilstort Groningen, zijn in het broedseizoen 2009 wellicht opnieuw mogelijkheden. Tegenover deze tien onbezette locaties waren er acht nieuwe vestigingen. In Eibersburen waren de zwaluwen terug. De Oeverzwaluwen bij PPG (Westerbroek) hadden zich verplaatst naar het tegenoverliggende terrein van de gemeente Hoogezand. Door het opnieuw laten meanderen van de Ruiten Aa vestigt zich een kolonie van 43 paar nabij Smeerling. Een mooi stukje natuurontwikkeling. Langs de A7 bij

Engelbert zitten 68 nesten in een gronddepot. Verder is er een nieuwe kolonie van 33 paar te Scharmer en vier paartjes bij het Van Starkenborghkanaal. Bij Zuidhorn wordt een vestiging ontdekt met negen nesten, en in de Winsumermeeden zien gruttotellers in een klein gronddepot op het erf van een veehouderij een kolonie van 49 nesten.

2009

In het broedseizoen 2009 zijn er 22 locaties met in totaal 1603 paartjes. Gemiddeld een resultaat van min 73, ongeveer evenveel als in 2008. Er zijn geen zwaluwen aanwezig in Eibersburen en langs het Van Starkenborghkanaal. In Engelbert is het depot opgeruimd en tegenover PPG is het depot niet geschikt, zo ook bij de Pier van Oterdum. Sinds lange tijd zijn er geen zwaluwen in Polder Breebaart en de Jilt Dijksheide. De mooie kolonie aan de N33 nabij afslag Wildervank gaat van 120 paartjes in 2008 naar nul paartjes in 2009, de oorzaak hiervan is niet bekend. Hetzelfde probleem doet zich voor bij Smeerling.

Tegenover deze negen onbezette locaties zijn er vijf nieuwe vestigingen. De kolonie op de Vuilstort Groningen is opnieuw bezet, maar wordt verstoord door vossen. Een elektrisch raster is hier een oplossing. Enkele nesten bij Fiber Glass (bij PPG) in Westerbroek is nieuw. Dit komt vermoedelijk doordat het tegenoverliggende depot ongeschikt is geworden. In de Blauwestad en bij de Woortmanslaan zijn opnieuw kleine kolonies aanwezig. Nieuw is de kolonie te Eelderwolde op een bouwterrein, hier wordt het tweede broedsel verstoord door jeugd. De aannemer heeft wel een rood-wit lint gespannen. Loek Scholtens ziet op 4 augustus >3500 Oeverzwaluwen foerageren in de Kropswolderbuitenpolder. In het nieuw aangelegde Dorpsrandpark te Siddeburen wordt op 15 oktober een oeverzwaluwwand annex vleermuiskelder van schuimbeton in gebruik genomen.

Tegenoverliggende pagina: Tabel 2. Kolonies van de laatste vijf jaar.

- = geen broedmogelijkheid, () = geschat aantal, nog broedmogelijkheid of misschien mogelijkheid.

nr	kolonienaam	atlasblok	2005	2006	2007	2008	2009
1	Eemshaven-West	03-47-21	0	28	39	84	107
2	Eemshaven-Oost	03-47-54	47	23	0	0	0
3	Klutenplas	03-53-11	2	0	0	0	0
4	Lauwersmeer - Defensie/SBB	06-17-12	455	425	278	319	553
5	Lauwersmeer - Slijkweg	06-26-32	-	5	0	0	0
6	Lauwersmeer - Kwelderweg	06-26-33	-	60	40	0	0
7	Eibersburen	06-47-13	0	129	0	46	0
8	Stroobos	06-47-25	?	?	48	40	(40)
9	Winsumermeeden	07-23-22	0	40	(50)	65	(40)
10	Zuidhorn	07-31-11	-	-	-	9	-
11	Wierumerschouw	07-32-35	-	-	38	21	0
12	Van Starkenborghkanaal	07-33-51	-	-	-	4	0
13	plas Damsterweg, Steendam	07-37-33	0	16	26	0	0
14	Reitdiep, 't Poortje	07-43-11	(0)	54	23	0	0
15	Vloei., Suikerunie Hoogkerk	07-43-41	30	30	30	5	(20)
16	Driebond, Groningen	07-44-33	-	-	8	-	-
17	Vuilstort Groningen	07-44-53	37	41	52	0	31
18	Kuil banden, Engelbert	07-44-55	-	-	-	68	-
19	Roeibaan, Harkstede	07-45-31	-	-	10	0	0
20	Renkema tuintoko, Harkstede	07-45-44	-	-	20	33	16
21	Fiber Glass, Westerbroek	07-55-32	50	-	-	-	15
22	Depot tegenover Fiber Glass	07-55-32	-	-	-	34	0
23	Avebe, Foxhol	07-55-44	7	62	(10)	60	6
24	Westerpolder depot, Kolham	07-56-21	0	6	21	20	9
25	Botjeszandgat, Zuidbroek	07-57-24	115	86	166	52	93
26	Oterdum, Delfzijl	08-21-33	-	-	-	10	35
27	Pier van Oterdum	08-21-34	57	30	40	40	0
28	Polder Breebaart, Termunten	08-22-43	23	62	16	3	0
29	Midwolderplas, Midwolda	08-51-24	29	152	4	0	0
30	Blauwestad	08-52-11	27	25	20	0	30
31	Strandheem, Opende	11-16-24	70	324	205	225	229
32	Frieschepalen, Opende	11-16-44	0	14	20	0	0
33	Jilt Dijkseide	11-17-11	10	0	17	3	0
34	Kropswolde, Meerweg,	12-15-25	31	43	24	77	58
35	Adriaan Tripbos, Tripscomp.	12-16-15	0	0	22	13	10
36	Kielsterachterweg, Hoogezand	12-16-15	0	48	45	39	72
37	Golfbaan, Veendam	12-17-53	(0)	38	(35)	43	19
38	N33, afslag Meeden	12-18-22	(0)	47	-	-	-
39	Woortmanslaan, Veendam	12-27-33	29	11	0	0	5
40	A.G.-kanaal, Wildervank	12-28-21	0	0	20	0	0
41	N33, Wildervank	12-28-41	65	130	34	120	0
42	Ruiten Aa, Smeerling	12-32-44	-	-	-	43	0
43	Ter Apelkanaal, Avebe	12-48-35	0	124	0	0	0
44	Afgraving, Alteveer	13-31-13	50	46	87	32	48
45	Parc Emslandermeer, Vlagtw.	13-33-32	0	0	28	26	87
46	Bourtange	13-44-12	20	11	0	0	0
47	Sellingerbeetse, Sellingen	13-52-45	187	144	67	43	60
48	Ter Borg, Sellingen	13-53-43	0	28	9	0	0
49	Filter, Sellingen	13-53-54	0	3	0	0	0
50	Eelderwolde	07-53-32	-	-	-	-	(20)
Totaal			1311	2234	1435	1573	1603

Dankwoord

Zonder de hulp van velen was een jaarlijks overzicht niet mogelijk geweest en waren er vast minder zwaluwen in onze provincie dan nu het geval is. Met dank aan de volgende personen:

Gerrit Altena, Martijn Bakker, Andries Berghuis, Gerard Boersma, André Boven, Erik J. Bunscoeke, Willem Cramer, W. Danhof, Jan en Rita Doevendans, Klaas van Dijk, Jelle en Anneke Dijkstra, Rinus Dillerop, Gert Draaisma, Gerard Hildering, Alwin Hut, Emo Klunder, Alco van Klinken, Kees Koffijberg, Henk Korte, Edwin Kwant, Chris Lahpor, Henk de Lange, Bert Lam-merts, Leon Luijten, Ernst Oosterveld, Jan Ploeger, Sylvan Puyman, Kor Raangs, Tim Romkes, Simone van der Sijs, Loek

Scholtens, Leo Stockman, Meile Tamminga, Rommert Velda, Nico de Vries, Jan Willems en Piet Zuidhof.

Afscheid

Na 25 jaar Oeverzwaluwen in onze provincie te hebben geïnventariseerd, en velen te hebben voorzien van informatie en advies, wil ik dit project nu gaan beëindigen. Vanaf 2010 zal ik alleen nog het Botjeszandgat en de gemeente Slochteren inventariseren. Ook ga ik stoppen met het maken van het jaarlijkse verslag voor Avifauna en SOVON. Problemen buiten de gemeente Slochteren kan ik helaas niet meer bekijken, maar e-mails met vragen worden nog wel door mij beantwoord. Ik zal de contacten over deze prachtige zomervogels missen.

kolonie	teller t/m 2009	voortgezet door
1 + 2 Eemshaven-West en -Oost	Jan Glas	?
4 Lauwersmeer - Defensie en Staatsbosbeheer	Jan Glas	Jan Doevendans
5 + 6 Lauwersmeer - Slijkweg en Kwelderweg	Jan Glas	?
7 + 8 Eibersburen en Stroobos	Jan Glas	?
9 Winsumermeeden	Jan Glas	?
13 Damsterweg, Steendam	Jan Glas	Jan Glas
15 Suikerunie Hoogkerk	SOVON	SOVON
17 Vuilstort Groningen	Jan Glas	?
19 Roeibaan, Harkstede	Jan Glas	Jan Glas
20 Renkema tuintoko, Harkstede	Jan Glas	Jan Glas
21 + 23 PPG, Westerbroek en Avebe, Foxhol	Jan Glas	?
24 + 25 Westerpolder en Botjeszandgat	Jan Glas	Jan Glas
26 + 27 Pier van Oterdum en omgeving	Jelle & Anneke Dijkstra	Jelle & Anneke Dijkstra
28 + 30 Polder Breebaart en Blauwestad	André Boven	André Boven
29 + 46 Midwolderplas en Bourtange	Sylvan Puyman	Sylvan Puyman
31 + 32 + 33 Strandheem, Frieschepalen, Jilt Dijksheide	Ernst Oosterveld	Ernst Oosterveld
34 Meerweg, Kropswolde	Alwin Hut	Alwin Hut
35 + 36 Adriaan Tripbos en Kielsterachterweg	Loek Scholtens	Loek Scholtens
37 Golfbaan Veendam	Bert Lamberts	Bert Lamberts
39 + 40 + 41 Veendam - Wildervank e.o.	Emo Klunder	Emo Klunder
42 + 47 + 48 + 49 Westerwolde, Sellingen	Nico de Vries	Nico de Vries
44 Afgravingen Alteveer en Heeresmeer	Simone van der Sijs	Simone van der Sijs
45 Parc Emslandermeer, Vlagtwedde	Leon Luijten	Leon Luijten
Contactpersoon bij de provincieontgrondingen	Martin Boven	Martin Boven

Tabel 3. Overzicht van de vaste tellers van de kolonies.

Literatuur

- Glas, J. 1985-2009. *Inventarisatie van de Oeverzwaluw in de provincie Groningen. Verslagen gepubliceerd in De Grauwe Gors en op www.avifaunagroningen.nl.*
- Glas, J., J.W. Hermans & P. Maréchal 1987. *Hulp geboden: argumenten, ervaringen en praktische wenken bij het scheppen van nestgelegenheid voor de Oeverzwaluw (Riparia riparia). Het Vogeljaar 35: 163-171.*
- Leys, H.N. 1987a. *Historie, huidige status en broedbiotoop van de Oeverzwaluw. Het Vogeljaar 35: 106-113.*
- Leys, H.N. 1987b. *Inventarisatie van de Oeverzwaluw (Riparia riparia) in 1986 in Nederland. Het Vogeljaar 35: 119-131.*

Jan Glas

Kappershuttenweg 11
9627 TD Hellingum
Tel. 0598-431846
E-mail: jglas@planet.nl

Bijlage 1. Verslag van Jan Doevendans en Rita Viersma.

In dit artikel worden wij enkele malen al genoemd als medeonderzoekers aan Oeverzwaluwen. Nadat we al geruime tijd bezig waren onze ringgegevens te ordenen, was de publicatie van het bovenstaande verslag een goede aanleiding om daar vaart in te brengen. Hieronder vindt u een samenvatting. Degene die belangstelling heeft voor het complete verslag (20 pagina's) kan via e-mail contact met ons zoeken: bbz@inn.nl of tel. 06-55825190.

Ontrouwheid aan kolonieplaats voor Oeverzwaluwen (*Riparia riparia*) zeer succesvol Ringonderzoek aan Oeverzwaluwen in de provincie Groningen 1987- 2008

De vogels in tabel 5 onderscheiden zich van de rest doordat ze geringd of teruggevangen zijn op een datum buiten de gestelde broed-

tijd van half mei tot half augustus. Oeverzwaluwen zijn insecteneters die na de broedtijd wegtrekken. Worden ze tijdens de reis ongeringd gevangen, dan krijgen ze een buitenlandse ring. Van deze geringde vogels kun je, onverwachts en buiten het seizoen, plotseling een melding binnenkrijgen. Als je een vogel met een buitenlandse ring vangt, weet je altijd direct dat ze bijzonder zijn. Terugvangsten en terugvondsten uit het buitenland zijn schaars. Over het wel en wee van onze Oeverzwaluwen buiten het broedseizoen is nog lang niet alles bekend. Trekken ze in een breed front over de Middellandse Zee of doen ze (toch of ook) aan 'eiland hoppen'? En: hoe steken ze de Sahara over? Volgens (slechts enkele) terugmeldingen overwinteren ze in West-Afrika, in het laagland van Mauritanië en Senegal. Zijn dat de enige landen waar ze overwinteren? Volgen ze in het voorjaar dezelfde route als in het najaar? Zijn er (vaste) tussenstops?

Evenals de melding uit Spanje is de vogel uit de omgeving van Macerata (nabij Ancona) in Italië weer gevangen in een rivierdelta. Ditmaal de Potenza. Dit ligt allemaal precies in de 'kuit van de laars', aan de kant van de Adriatische Zee. Wat moet je daar nu weer als Oeverzwaluw die in de Lauwersmeer broedt (behalve eten en slapen natuurlijk)? We kunnen alleen maar bedenken dat deze vogel dan inderdaad aan het 'eiland hoppen' is geweest. Als je dan al zo nodig van Afrika naar Nederland wilt, dan kom je vanuit Tunesië, via het Kanaal van Sicilië, op Sicilië en kun je via de 'tenen van de laars' de tot 3000 meter hoge Apennijnen vermijdend, inderdaad de Potenza-delta bereiken. Maar dan stuit je boven de Po-vlakte alsnog op het Alpenmassief, met pieken tot zo'n 3800 meter hoog! Hoeveel muggen moet je dan wel niet eten om daar (tegen de föhnwind in) overheen te komen? Als je eenmaal de bron van de Rijn gevonden hebt dan wordt het makkelijker. Dan kun je, de Jura en het Zwarte Woud vermijdend, gewoon de Rijn afzakken om bij Tolkamer Nederland binnen te komen vliegen.

datum	kolonie	aantal	terugvangsten
15-07-87	Keuningwand Lauwersmeer	86	0
10-08-88	Keuningwand Lauwersmeer	22	0
15-08-93	Eemshaven	1	0
11-07-95	Suyderoogh Lauwersmeer	1	0
12-07-95	Suyderoogh Lauwersmeer	2	0
13-07-96	Harkstede Kloosterlaan	120	0
04-08-96	Marnebos Lauwersmeer	88	1
13-08-97	Marnebos Lauwersmeer	35	1
14-07-98	Harkstede Webgat	72	2
15-07-98	Marnebos Lauwersmeer	209	0
13-07-99	Marnebos Lauwersmeer	163	7
27-07-00	Marnebos Lauwersmeer	110	5
23-07-03	Marnebos Lauwersmeer	5	1
29-07-03	Stainkoel'n Groningen	15	0
31-07-04	Marnebos Lauwersmeer	108	5
13-07-06	Marnebos Lauwersmeer	5	1
11-07-07	Marnebos Lauwersmeer	60	1
02-08-07	Marnebos Lauwersmeer	118	11
10-07-08	Marnebos Lauwersmeer	115	0
23-07-08	Marnebos Lauwersmeer	72	21
21 jaar	Totaal	1407	56

Tabel 4. Gevangen aantallen en terugvangsten tijdens succesvolle vangdagen in de provincie Groningen.

Gemiddeld aantal vangsten per vangdag: 70. Gemiddeld aantal terugvangsten: 3.

Of de duvel ermee speelt komt onze volgende melding van 27 augustus 2005 uit Oosterwolde, vlak bij Elburg in Gelderland. Dit ligt tevens vlak bij de randmeren van Oostelijk Flevoland, alsmede redelijk dicht bij de IJssel, die in feite (niet alleen voor een vogel) een verlengstuk is van de Rijn. Dat wij deze Oeverzwaluw pas twee jaar later in handen kregen, doet er verder niet toe. Met deze melding tekent zich steeds meer verder een beeld af dat Oeverzwaluwen kenmerkend de neiging hebben om tijdens de trek rivierdelta te volgen om te eten en om in rietmoerassen te slapen.

Conclusies

Vanuit de oeverzwaluwkolonies in Groningen vindt veel menging van Oeverzwaluwen

plaats met kolonies elders in binnen- en buitenland. Vooral jonge vogels zijn zeer ontrouw aan hun geboortekolonie. Slechts één geringd jong bleef (in 21 jaar onderzoek) trouw aan de geboortekolonie bij het Marnebos in de Lauwersmeer. We stelden daarnaast 26 keer trouw vast bij volwassen (N_1 = na eerste-kalenderjaar, zie tabel 5) Oeverzwaluwen. Ontrouw vonden we voor 41 vogels. Daarvan waren zestien vogels in hun eerste levensjaar. Omdat uitgevlogen jongen regelmatig in hetzelfde jaar bij een andere kolonie worden teruggevangen dan de kolonie waar ze geringd zijn, mag van geen enkel jong worden aangenomen dat het jong in de ringkolonie is geboren. Volwassen en na eerste-kalenderjaar vogels, al of niet in broedconditie, verwisselden in

land	ringnr	plaats	ringdatum	leeftijd	terugvangst	(kolonie)plaats	km	dagen
Spanje	724906	I. de Ter Girona	30-03-96	N1	13-07-96	Marnebos L'meer	1294	105
België	AG.08107	Marnebos Lm	31-07-04	1KJ	03-09-04	Antwerpen	263	34
Italië	AT.19598	Macerata	03-04-04	N1	31-07-04	Marnebos L'meer	1239	119
Nederland	AJ.19664	Oosterwolde Gld	27-08-05	1KJ	02-08-07	Marnebos L'meer	106	705
België	9524385	Antwerpen	19-09-05	1KJ	02-08-07	Marnebos L'meer	246	682

Tabel 5. Ring- of vinddatum buiten het broedseizoen.

meer dan 50% van de gevallen van kolonie. Ze kunnen dat ook binnen een jaar doen en daarom mogelijk in één jaar twee broedsels in verschillende (buitenlandse) kolonies grootbrengen.

Er zijn, op grond van onze ring- en terugvangdata, maximaal vier opeenvolgende broedjaren in dezelfde kolonie geconstateerd. We konden dit echter slechts twee keer vaststellen.

Het maximale aantal dagen tussen twee vangsten van een en dezelfde Oeverzwaluw was 1458 dagen. Omdat dit een N1 vogel betrof, was dit vrouwtje toen minstens in haar vijfde levensjaar. Het gemiddelde aantal dagen tussen twee vangsten van een en dezelfde vogel (eigen terugvangsten in hetzelfde jaar niet meegerekend) lag veel lager, namelijk op 502 dagen. De gemiddelde leeftijd van een Oeverzwaluw zal daarom dus tussen de twee en drie jaar liggen.

De verst vastgestelde verplaatsing buiten het broedseizoen betrof 1294 km, een vogel die van Spanje kwam. Deze werd direct gevolgd door een vogel uit Italië, met 1239 km. Beide maakten kennelijk een tussenstop op een slaapplek in een rivierdelta tijdens hun reis uit West-Afrika (meestal Senegal conform de *Vogeltrekatlas* (Speek & Speek 1984)).

De verst door ons vastgestelde verplaatsing binnen het broedseizoen betrof 263 km (naar een kolonie in België), direct gevolgd door een verplaatsing van een kolonie in Hooge en Lage Zwaluwe in Noord-Brabant naar de Lauwersmeer, een afstand van 253 km (zie ook tabel 5).

De gemiddelde verplaatsing betrof 40 km, vooral van of naar kolonies in Friesland.

In 21 jaar tijd kregen we in twintig succesvolle vangdagen 1407 ongeringde en 56 geringde Oeverzwaluwen in handen. Daarvan waren achttien vogels door andere (buitenlandse) ringers al geringd. Gemiddeld vingen we 70 ongeringde en 3 geringde vogels per avond. Daarnaast ontvingen we zo'n 50 terugmeldingen van andere ringers en vinders.

Dankwoord

Zonder alle (toevallig) opgeworpen (en onderhouden) zandwallen zou ons onderzoek onmogelijk zijn. We bedanken daarom het Vogeltrekstation, alle terreineigenaren (o.a. Defensie en Staatsbosbeheer), beheerders van zanddepots, Jan Glas en alle anderen die ons meehielpen alle gegevens op tafel te krijgen en Oeverzwaluwen te behouden. Het onderzoek heeft behalve een aantal antwoorden ook (weer) een aantal vragen opgeleverd. We blijven (en komen) daarom graag in contact met mensen die Oeverzwaluwen 'hebben', weten of willen!

Blijf genieten van Oeverzwaluwen!

Jan Doevendans & Rita Viersma